

MATERIJALNO KRIVIČNO PRAVO

<https://doi.org/10.7251/CEST1625121G>

UDK. 343.91-053.6:343.224-053.6(497.6)

MJERE UPOZORENJA I USMJERAVANJA U MALOLJETNIČKOM KRIVIČNOM PRAVU I PRAKSI U BOSNI I HERCEGOVINI

Prof. dr. Vedad Gurda

redovni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli, vedad.gurda@untz.ba

Sažetak: Predmet istraživanja u ovom radu čine mjere upozorenja i usmjeravanja kao jedna od tri vrste odgojnih mjera koje egzistiraju u maloljetničkom krivičnim zakonodavstvima entiteta i Brčko distrikta u Bosni i Hercegovini. U pitanju su odgojne mjere pod nazivom: a) sudski ukor, b) posebne obaveze te c) upućivanje u odgojni centar. U ovom radu se daje kratki historijskopравни i komparativnopравни prikaz svake od tih krivičnih sankcija koje se mogu izricati maloljetnim učiniocima krivičnih djela. Dodatno, analizirana je pravna priroda i obim njihovog izricanja od strane nadležnih sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i institucionalni okvir izvršenja nekih od spomenutih sankcija te su dati i određeni prijedlozi de lege ferenda.

Cljučne riječi: maloljetni učinioci, mjere upozorenja i usmjeravanja, sudski ukor, posebne obaveze, upućivanje u odgojni centar

1. UVOD

U domaćem maloljetničkom krivičnom pravu odgojne mjere predstavljaju najznačajniju vrstu krivičnih sankcija koje se mogu izricati maloljetnim učiniteljima krivičnih djela, te relevantni zakoni koji predstavljaju primarne izvore ove grane krivičnog prava prihvataju tripartitnu podjelu istih na: a) *mjere upozorenja i usmjeravanja*; b) *mjere pojačanog nadzora* i c) *zavodske mjere*. Istina, ovakva podjela odgojnih mjera dosljedno je prihvaćena samo u zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (dalje: ZZPDMKP), kao posebnim legislativnim tekstovima kojima su normirane specifičnosti vezane za procesuiranje maloljetnika u sukobu sa zakonom u entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (dalje: BDBiH).¹ S druge strane, u krivičnom zakonodavstvu na državnom nivou prva vrsta spomenutih odgojnih mjera nosi naziv *disciplinske mjere*,

¹ Ovi *lex specialis* propisi usvojeni su u prvoj polovini prošle decenije, tokom velike reforme maloljetničkog krivičnog zakonodavstva u entitetima i BDBiH. Tačnije, ZZPDMKP RS usvojen je 2010. godine („Službeni glasnik RS“ br. 13/10, 61/13 i 68/20), ZZPDMKP BDBiH 2011. („Službeni glasnik BDBiH“ br. 44/11), a ZZPDMKP FBiH 2014. godine („Službene novine FBiH“ br. 07/14 i 74/20). Odredbe spomenutih zakona su pretežno identične te će se prilikom navođenja istih koristiti generička oznaka ZZPDMKP. No, ukoliko su zakonska rješenja u spomenutim zakonima različita to će biti izričito naznačeno.

s tim da Krivični zakon Bosne i Hercegovine² i u sadržajnom smislu razlikuje datu vrstu odgojnih mjera u odnosu na maloljetničko krivično zakonodavstvo entiteta i BDBiH.

Cilj ovog rada bio je analizirati pravnu prirodu te uvjete i obim izricanja datih odgojnih mjera. Pri tome, normativnu platformu za istraživanje činilo je relevantno zakonodavstvo entiteta i BDBiH, jer se maloljetni učinitelji u Bosni i Hercegovini prevashodno procesuiraju pred nadležnim sudovima ovih administrativnih cjelina, dok pravosuđe na državnom nivou (Sud BiH) u praksi (gotovo da i) ne procesuiraju maloljetnike, jer oni rijetko čine (teška) krivična djela normirana KZ-om BiH za koja je stvarno nadležan Sud BiH. Istraživanje je provedeno korištenjem konvencionalne metodologije istraživanja u oblasti pravnih nauka.

2. OPĆENITO O MJERAMA UPOZORENJA I USMJERAVANJA

Kao što je prethodno istaknuto mjere upozorenja i usmjeravanja predstavljaju jednu od tri vrste odgojnih mjera, kao najznačajnijih maloljetničkih krivičnih sankcija. Značaj odgojnih mjera ogleda se, prije svega, u činjenici da su one najbrojnije sankcije u sistemu maloljetničkih krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini, te da su njima omeđeni jako široki horizonti za izuzetno kvalitetnu diverzifikaciju i individualizaciju tretmana prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom. Mjere upozorenja i usmjeravanja kao i ostale odgojne mjere predstavljaju specifične maloljetničke krivične sankcije, koje se po svojoj pravnoj prirodi i načinu izvršenja razlikuju od sankcija normiranih općim krivičnim zakonodavstvom, a koje se izriču punoljetnim učiniteljima krivičnih djela. Pri tome, one su prevalentno usmjerene ka ostvarivanju efekata specijalne prevencije, odnosno ka (pre)odgoju, zaštiti i pravilnom razvoju maloljetnika, ali pojedine od njih nose i određene generalno-preventivne potencijale.

Maloljetnička krivična zakonodavstva entiteta i BDBiH poznaju tri ovakve odgojne mjere: a) *sudski ukor*, b) *posebne obaveze* i c) *upućivanje u odgojni centar*. U pitanju su sankcije koje se izriču maloljetnom učinitelju kod kojeg ne postoje izraženi odgojni deficiti i sklonosti ka prestupničkom ponašanju. Pojedini autori³ mjere upozorenja i usmjeravanja kvalifikuju kao "najlakšu" vrstu odgojnih mjera, vjerovatno se rukovodeći principom postepenosti u izricanju maloljetničkih

² Zbog nedostatka političke volje reforma maloljetničkog krivičnog zakonodavstva kroz donošenje posebnog zakona kojim se uređuje krivičnopravni status maloljetnika nije izvršena na državnom nivou. S tim u vezi, na državnom nivou je i dalje prisutan tradicionalni legislativni model uređenja krivičnopravnog statusa maloljetnika, u skladu sa kojim se posebnosti vezane za tretman ove hipersenzibilne kategorije učinitelja uređuju posebnim cjelinama (poglavljima) u okviru Krivičnog zakona (KZ BiH), Zakona o krivičnom postupku (ZKP BiH) i Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera (ZIKS BiH) („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 22/16 – prečišćeni tekst)

³ Jovašević, D., Krivične sankcije za maloletnike u novom krivičnom zakonu Republike Srbije, *Bezbednost (Beograd)*, br. 5, 2006, str. 701

krivičnopравnih mjera i sankcija (čl. 29. ZZPDMKP). Pa iako nije sporno da značajan dio teoretičara, a skoro bez izuzetka i sudska praksa, prihvata podjelu odgojnih mjera na „lakše“ i „teže“;⁴ generalno kvalifikovati mjere upozorenja i usmjeravanja kao *najlakše odgojne mjere* može biti prijeporno. To iz razloga jer u ovu skupinu odgojnih mjera spada i mjera upućivanja u odgojni centar, a koja zavisno od modaliteta primjene može predstavljati mjeru poluinstitucionalnog ili institucionalnog karaktera. Imajući u vidu da međunarodni dokumenti iz oblasti postupanja sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom svaki oblik smještanja maloljetnih učinitelja u institucije smatraju zatvaranjem *sui generis*, krajnje je upitno tvrditi da je predmetna odgojna mjera, bez obzira na njeno kraće trajanje, lakša sankcija u odnosu na mjere pojačanog nadzora kao sankcije vaninstitucionalnog tipa. S druge strane, nesporno je da sudski ukor i posebne obaveze po svojoj pravnoj prirodi predstavljaju najlakše odgojne mjere.

Ova vrsta odgojnih mjera u domaće zakonodavstvo uvedena je novelom Krivičnog zakonika FNRJ iz 1959. godine,⁵ s tim da su u spomenutom zakonu ove odgojne mjere nosile naziv *disciplinske mjere*. Navedeni zakon poznao je dvije odgojne mjere ove vrste: a) ukor i b) upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike. Naknadnim izmjenama ex-jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva ova vrsta odgojnih mjera nije mijenjana. No, nakon osamostaljenja Bosne i Hercegovine tokom velike reforme domaćeg krivičnog zakonodavstva iz 2003. godine u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BDBiH brisana je mjera ukora, tako da je jedina odgojna mjera ove vrste ostala mjera upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike. Međutim, u okviru spomenute reforme maloljetničkog krivičnog zakonodavstva entiteta i BDBiH tokom prošle decenije, vjerovatno s ciljem smanjenja primarne stigmatizacije maloljetnika, *disciplinske mjere* su preimenovane u *mjere upozorenja i usmjeravanja*. Paralelno s tim, proširena je i lepeza ovih odgojnih mjera. S tim u vezi, ponovo je vraćena odgojna mjera ukora, istina sada pod nazivom *sudski ukor*, uvedene su *posebne obaveze* kao nova odgojna mjera, a postojeća mjera upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike preimenovana je u *upućivanje u odgojni centar*.

3. SUDSKI UKOR

Sudski ukor spada u sankcije upozoravajućeg (admonitivnog) karaktera kojom se izražava društvena osuda prestupničkog ponašanja maloljetnika, ali se maloljetniku ne ograničavaju, odnosno oduzimaju određena prava i slobode, niti mu se nameću bilo kakve obaveze. Njome se samo verbalno maloljetniku izražava društveni prijekor povodom učinjenog krivičnog djela, uz upozorenje da mu u slučaju učinjenja novog krivičnog djela može biti izrečena druga (teža) sankcija. S obzirom na navedeno, stoji ocjena da sudski ukor predstavlja najblažu krivičnu sankciju koja

⁴ Perić, O. (2005), *Komentar Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopравnoj zaštiti maloletnih lica*, Beograd: Službeni glasnik, str. 39

⁵ „Službeni list FNRJ“ br. 30/59.

se može izricati maloljetnim učiniteljima krivičnih djela, ali i najblažu odgojnu mjeru.⁶

Ovakve tzv. *verbalne sankcije*⁷ široko su zastupljene u uporednom pravu i pod nazivima *ukor*, *opomena* ili upozorenje (eng. reprimand, warning), primjera radi, susreću se u maloljetničkim krivičnim zakonodavstvima Njemačke, Francuske,⁸ Kanade,⁹ Estonije, Grčke, Mađarske, Rumunije, Švicarske i Ukrajine.¹⁰ Iste egzistiraju i u maloljetničkim krivičnim zakonodavstvima država iz okruženja, poput Srbije,¹¹ Hrvatske¹² i Crne Gore.¹³ Pri tome, dok je u ex-jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu, kako je to prethodno isticano, predmetna sankcija nosila naziv *ukor*, u zakonodavstvima svih spomenutih država iz okruženja ista je, baš kao i u domaćem autonomnom maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu, preimenovana u *sudski ukor*. Imajući u vidu da mjera *ukora* može predstavljati i mjeru koja se izriče u disciplinskom (upravnom) postupku, mjeru porodičnog ili radnog prava, u literaturi se ističe da terminološka preinaka ove odgojne mjere u mjeru *sudskog ukora* ima puno opravdanje.¹⁴

Također treba istaći da je odgojna mjera sudskog ukora u domaćem maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu u sadržajnom smislu identična sa mjerom policijskog upozorenja iz čl. 23. ZZPDMKP, jer oba spomenuta instrumenta krivičnopravnog reagiranja predstavljaju verbalni socio-etički ukor/upozorenje, koje nadležni organ izriče maloljetniku zbog njegovog prestupničkog ponašanja. Međutim, spomenuti instrumenti se razlikuju po svojoj pravnoj prirodi, s obzirom da sudski ukor predstavlja krivičnu sankciju koja se izriče na kraju krivičnog postupka,

⁶ Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M. (2021), *Maloljetničko krivično pravo*, treće izdanje, Banja Luka: GrafoMark, str. 231

⁷ Pruin, I., Dunkel, F., Grzywa, J., The Implementation of Alternative Sanctions and Measures into Juvenile Justice Systems, *Romanian Journal of Sociology*, 2011, str. 4

⁸ Perić, O., Milošević, N., Stevanović, I. (2008), *Politika izricanja krivičnih sankcija prema maloletnicima u Srbiji*, Beograd: Centar za mir i razvoj demokratije, str. 30 i 36

⁹ Winterdyk, J. (ed.) (2015), *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*, CRC Press Taylor & Francis Group, str. 125

¹⁰ Dunkel, F., Grzywa, J., Horsfield, Ph., Pruin, I. (eds) (2011), *Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments (2nd revised edition)*, Monchengladbach: Forum Verlag Godesberg, str. 404, 1089, 1404 i 1482.

¹¹ Knežević, S. (2010), *Maloletničko krivično pravo – materijalno, procesno, izvršno*, Niš: Centar za publikacije pravnog fakulteta u Nišu, 2010, str. 47

¹² Radić, I., Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutačno stanje i prijedlozi za promjenu, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb)*, vol. 24, broj 1/2017, str. 87

¹³ Radulović, D., Radulović, D., *Maloljetnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih djela u maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu Crne Gore*, Zbornik radova "Djeca i maloljetnici kao učinioci i žrtve krivičnih djela – zakonodavni i institucionalni odgovor", Centar za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, Banja Luka, 2024, str. 158

¹⁴ Perić, O., op. cit., str. 39

dok policijsko upozorenje predstavlja alternativnu (diverzionu) mjeru, čija primjena ima za cilj izbjegavanje pokretanja krivičnog postupka prema maloljetniku.¹⁵

Na kraju vrijedi podsjetiti da je odgojna mjera sudskog ukora suštinski dosta slična sudskoj opomeni, koja predstavlja sankciju (mjeru upozorenja) koja se u skladu sa općim krivičnim zakonodavstvom izriče punoljetnim učiniteljima relativno lakših krivičnih djela u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Shodno ekspresiji zakonodavca sudski ukor se izriče kada se iz odnosa maloljetnika prema učinjenom krivičnom djelu i njegove spremnosti da ubuduće ne čini krivična djela može zaključiti da će se i prijekorom postići svrha odgojnih mjera (čl. 34. st.1. ZZPDMKP). Navedeni zakonski kriteriji za izricanje predmetne odgojne mjere su prilično apstraktni te ih valja dovesti u vezu sa zakonskim kriterijima za izricanje drugih (vrsta) odgojnih mjera. S tim u vezi, ovu odgojnu mjeru baš kao i druge mjere upozorenja i usmjeravanja moguće je izricati ukoliko prema maloljetniku nije nužno preduzeti trajnije, odnosno trajnije i intenzivnije mjere odgoja, preodgoja ili liječenja, kada je shodno odredbama čl. 32. st. 2. i 3. ZZPDMKP indicirano izricanje mjera pojačanog nadzora ili zavodskih mjera, već je maloljetnog učinitelja dovoljno samo verbalno ukoriti.

S tim u vezi, može se zaključiti da je izricanje date sankcije opravdano kada je riječ o maloljetnom učinitelju kod kojeg nije prisutan teži oblik odgojne zapuštenosti, niti prestupničko ponašanje predstavlja ustaljeni obrazac ponašanja, već kada se na osnovu (pr)ocjene maloljetnikove ličnosti, te okolnosti učinjenja krivičnog djela i njegovog odnosa prema djelu, stekne uvjerenje da učinjeno djelo predstavlja produkt mladalačke nepromišljenosti i lahkomislenosti.¹⁶

Za razliku od sudske opomene iz općeg krivičnog zakonodavstva koju je u skladu sa odredbama čl. 61. KZ FBiH punoljetnim učiniteljima moguće izreći samo za lakša krivična djela, odnosno krivična djela sa propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne, te izuzetno do tri godine, izricanje sudskog ukora kao niti drugih odgojnih mjera maloljetnim učiniteljima zakonodavci nisu limitirali apstraktnom težinom učinjenog krivičnog djela. Shodno tome, *an generale*, moglo bi se zaključiti da je izricanje predmetne sankcije moguće povodom svih krivičnih djela. Međutim, većina teoretičara, poput Z. Stojanovića,¹⁷ Lj. Radulović,¹⁸ M. Singera,¹⁹ M. Simovića i drugih²⁰ je stava da izricanje sudskog ukora maloljetnim učiniteljima

¹⁵ Više o mjeri policijskog upozorenja vidi u: Gurda, V., *Alternativne mjere i sankcije u maloljetničkom krivičnom pravu i praksi u Bosni i Hercegovini*, Printas, Srebrenik, 2023, str. 160-168

¹⁶ Radulović, Lj. (2010), *Maloletničko krivično pravo*, Univerzitet u Beogradu, str. 97

¹⁷ Stojanović, Z. (2005), *Krivično pravo - opšti deo*, dvadeset drugo izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 386

¹⁸ Radulović, Lj., *op. cit.*, str. 97

¹⁹ Singer, M. (1998), *Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži*, Zagreb: Nakladni zavod Globus i Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, str. 64

²⁰ Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M., *op. cit.*, str. 232

teških krivičnih djela ne bi bilo opravdano kako iz kriminalnopolitičkih, tako i iz pedagoških razloga.²¹

Takvo stajalište i mi smatramo utemeljenim iz više razloga. Prije svega, imajući u vidu da sudski ukor predstavlja najlakšu maloljetničku krivičnu sankciju, čija se sadržina ogleda u verbalnom prijekoru maloljetnika zbog učinjenja krivičnog djela, izricanjem istog povodom teških krivičnih djela bilo bi upitno ostvarenje principa srazmjernosti iz čl. 9. ZZPDMKP. To ne samo zbog očigledne disproporcije između sadržaja predmetne sankcije i težine krivičnog djela povodom kojeg bi se ista izrekla, već i zbog činjenice da bi izricanje ovako blage sankcije učiniteljima teških krivičnih djela vodilo vidnoj rezignaciji žrtve (oštećenog), čija prava i interesi ne bi na adekvatan način bili zaštićeni.

Osim toga, upitno bi bilo i ostvarivanje efekata kako specijalne, tako i generalne prevencije, jer bi se kod maloljetničke populacije mogla kreirati pogrešna slika o prirodi i socijalnoj (ne)prihvatljivosti konkretnog ponašanja. Naime, izricanjem sudskog ukora kao izuzetno blage sankcije povodom teških krivičnih djela mlade osobe bi mogle steći predstavu da je teško krivično djelo koje je učinio određeni maloljetnik posmatrano iz općedruštvene perspektive bezazleno (lahko), jer je društvena reakcija na isto u formi sudskog ukora izuzetno blaga.

Dodatno treba podsjetiti da je primjena alternativne mjere policijskog upozorenja, koja je u sadržajnom smislu identična sa sudskim ukorom, moguća samo povodom lakših krivičnih djela sa propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne (BDBiH), odnosno tri godine (FBiH, RS). Zaista ne vidimo razlog zbog kojeg bi bilo opravdano primjenu alternativne mjere policijskog upozorenja prema maloljetniku ograničiti samo na lakša krivična djela, a dozvoliti izricanje sadržajno identičnog ukora povodom svih, pa i teških krivičnih djela.

Također, premda ne postoji eksplicitna zakonska zabrana, sudije bi trebale biti krajnje obazrive u pogledu izricanja ove odgojne mjere i povodom lakših krivičnih djela, kada se sudi maloljetniku koji je učinio više krivičnih djela u *sticaju* ili za *produženo krivično djelo*. To iz razloga jer je u takvim slučajevima prisutan obrazac višestrukog prestupničkog ponašanja, koji može indicirati da se radi o maloljetniku sa visokim stepenom odgojne zapuštenosti, zbog čega sudski ukor vjerovatno ne bi mogao polučiti zadovoljavajuće specijalnopreventivne učinke.

Na kraju treba istaći da zbog prirode i sadržine ove sankcije pojedini autori sumnjaju u njene potencijale, odnosno u mogućnosti promjene ponašanja maloljetnih

²¹ Zanimljivo je da su stariji zakonski tekstovi koji su predstavljali primarne izvore krivičnog prava na ovim prostorima eksplicitno isključivali mogućnost izricanja date sankcije povodom težih krivičnih djela, odnosno njeno izricanje predviđali samo povodom lakših krivičnih djela. S tim u vezi, Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca iz 1929. godine je u čl. 28. st. 2. precizirao da se ukor može izreći „*ako je krivično djelo neznatnije prirode i ako je poteklo iz očevidne nepromišljenosti ili lakomislenosti*“, a slično rješenje je bilo sadržano i u čl. 69. Krivičnog zakonika FNR Jugoslavije iz 1951. godine, kojim je bilo normirano da se mjera ukora uz ispunjenje dodatnih zakonskih uvjeta može primijeniti prema „*...mlađem maloljetniku koji je učinio lakše krivično djelo...*“

prestupnika jednostavnim verbalnim ukorom te čak sugeriraju i ukidanje iste.²² Međutim, čini se da sudovi u FBiH nemaju takve sumnje, s obzirom da je predmetna sankcija u sveukupno izrečenim sankcijama maloljetnicima u ovom entitetu tokom zadnjih nekoliko godina participirala u relativno značajnom obimu,²³ a što se može vidjeti iz narednog tabelarnog prikaza.

Tabela 1. Izricanje sudskog ukora u FBiH (2014-2023)

Godina	Ukupno krivične sankcije (KS)	Sudski ukor (SU)			
		Mlađi malolj.	Stariji malolj.	Ukupno (apsolutni iznosi)	Ukupno (procentualno SU:KS)
2014	260	0	0	0	0,0%
2015	116	0	2	2	1,7%
2016	84	1	7	8	9,5%
2017	47	1	5	6	12,7%
2018	57	1	1	2	3,5%
2019	64	4	1	5	7,8%
2020	63	4	7	11	17,4%
2021	30	1	3	4	13,3%
2022	42	3	10	13	30,9%
2023	42	2	4	6	14,3%

(Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak/ljetopis FBiH, 2018 i 2024)

4. POSEBNE OBAVEZE

Posebne obaveze predstavljaju široku paletu *naloga* i *zabrana* kojima se nastoje otkloniti određeni uzroci prestupničkog ponašanja maloljetnika, reducirati negativni utjecaji njegovog socijalnog okruženja te razvijati pozitivne socijalne vještine i kompetencije. Iste se u uporednom pravu javljaju početkom osamdesetih godina XX vijeka,²⁴ a zbog provjerenog pedagoškog iskustva da se naložima i zabranama može kvalitetno utjecati na odgoj i ponašanje maloljetnika. Do reforme maloljetničkog krivičnog zakonodavstva entiteta i BDBiH tokom prošle decenije posebne obaveze nisu egzistirale kao samostalne sankcije, nego su se koristile kao suplementarne (dopunske) mjere uz odgojne mjere pojačanog nadzora. Stupanjem na snagu ZZPDMKP one su uvedene kao samostalne sankcije, ali je i dalje zadržano rješenje da se mogu izricati maloljetniku kao suplementarne mjere uz mjere

²² Radić, I., Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutačno stanje i prijedlozi za promjenu *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 24, broj 1/2017, str. 89

²³ Zbog specifične metodologije evidentiranja rada pravosuđa u RS koju koristi Republički zavod za statistiku (Banja Luka), a shodno kojoj se vodi evidencija samo o vrstama odgojnih mjera, a ne i o pojedinačnim odgojnim mjerama, nije bilo moguće dati prikaz izricanja sudskog ukora pred sudovima u RS. Također, na temelju zvaničnih statističkih izvještaja nije bilo moguće utvrditi niti obim izricanje predmetne sankcije na „državnom nivou“, kao niti pred pravosuđem BDBiH.

²⁴ Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M., *op. cit.*, str. 233

pojačanog nadzora (čl. 40. ZZPDMKP), odgođeno izricanje maloljetničkog zatvora (čl. 54, ZZPDMKP) te uz uvjetni otpust iz institucije za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora ili zavodskih odgojnih mjera (čl. 43. ZZPDMKP).

Shodno odredbama čl. 35. st. 2. ZZPDMKP sud maloljetniku može izreći jednu ili više posebnih obaveza i to: a) da redovno pohađa školu, b) da ne izostaje sa posla, c) da se osposobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima, d) da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, e) da se suzdrži od posjećivanja određenih lokala, odnosno priredbi i kloni društva i određenih lica koja na njega mogu štetno utjecati, f) da se uz saglasnost zakonskog zastupnika podvrgne medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih vrsta ovisnosti, g) da se uključi u pojedinačni ili grupni tretman u savjetovalištu za mlade, h) da pohađa kurseve za stručno osposobljavanje ili da se priprema i polaže ispite na kojima se provjerava određeno znanje, i) da se uključi u određene sportske i rekreativne aktivnosti i j) da bez saglasnosti suda ne može napustiti mjesto prebivališta ili boravišta.

Navedene posebne obaveze su sadržajno različite i mogle bi se klasificirati u nekoliko grupa. U prvu grupu spadaju one koje se odnose na školovanje i rad maloljetnika, dok drugu grupu čine one koje su usmjerene na liječenje ili odgovarajuće programe tretmana kako bi se ublažili odgojni, zdravstveni ili psihološki deficiti maloljetnika. Pored spomenutih grupa posebnih obaveza, koje u osnovi predstavljaju različite *naloge*, treću grupu čine određene *zabrane* (e) i h).

Pri izboru pojedinih obaveza i određivanju njihovog trajanja, sud ima jako široke diskrecione ovlasti, rukovodeći se time da one budu prilagođene ličnosti maloljetnika, njegovim pedagoškim potrebama, te uslovima u kojima živi (čl. 35. st. 3. ZZPDMKP). Ipak, odgovarajućim podzakonskim propisima, odnosno *Pravilnikom o primjeni vaspitnih mjera posebnih obaveza prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela*²⁵ bliže su uređeni kriteriji za izbor svake od navedenih posebnih obaveza. S tim u vezi, primjera radi, posebnu obavezu iz tačke a) (nalog da redovno pohađa školu) sud može izreći maloljetnom učinitelju za kojeg utvrdi da u kontinuitetu izostaje sa nastave, a posebnu obavezu iz tačke b) (nalog da ne izostaje sa posla) maloljetniku za kojeg utvrdi da u kontinuitetu izostaje s posla. Izbor spomenutih posebnih obaveza pogotovo se čini razložnim ukoliko se utvrdi da je maloljetnik upravo u vrijeme neopravdanog izbivanja iz škole ili sa posla učinio krivično djelo povodom kojeg mu se izriče data sankcija.

Kao što je prethodno isticano sud maloljetnom učinitelju može izreći više posebnih obaveza, s tim da se u literaturi opravdano naglašava kako maloljetnika ne bi bilo dobro opteretiti prevelikim brojem obaveza, jer bi ga one suviše opterećivale i ne bi ih mogao izvršiti²⁶ te bi na taj način ova sankcija mogla prerasti u „dodatnu disciplinsku mjeru“.²⁷

²⁵ „Službeni glasnik RS“, br. 101/10, „Službene novine FBiH“, br. 10/15.

²⁶ Cvjetko, B., Formalne i neformalne sankcije u maloljetničkom kaznenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 6, br. 2/1999, str. 346

²⁷ Orlić, S. Pehlić, I., Tufekčić, N. (2019), *Maloljetničko prestupništvo*, Zenica: Islamski pedagoški fakultet, str. 393

Posebne obaveze mogu trajati najviše do jedne godine, izuzev obaveze maloljetnika da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, kada rad može trajati najviše 120 časova u periodu od šest mjeseci. No, u toku trajanja sud može da zamjeni izrečenu posebnu obavezu nekom drugom ili da obustavi njeno izvršenje, a u zavisnosti od toga koliko su takvom obavezom postignuti očekivani utjecaji na maloljetnika i njegovo ponašanje (čl. 35. st. 4 – 5 ZZPDMKP).

S obzirom na jako heterogenu paletu posebnih obaveza u proces izvršenja ovih odgojnih mjera mogu biti uključeni predstavnici različitih društvenih tijela i agencija, a što je bliže uređeno spomenutim pravilnikom. Nadzor nad izvršenjem posebnih obaveza vrši sud koji je izrekao odgojnu mjeru, preko organa starateljstva, koji prati njihovo izvršenje i o tome najmanje jednom mjesečno izvješta sudiju za maloljetnike.

Zaključno se može konstatovati da je riječ o sankciji koja sadrži jako velike pedagoške potencijale te potencijalno omogućava izuzetno kvalitetnu diverzifikaciju tretmana i postupanja sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom. Ipak, nepoznanica je koliko se ti potencijali i koriste u praksi, s obzirom da izvještaji nadležnih statističkih agencija u Bosni i Hercegovini niti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH ne sadrže podatke o izricanju posebnih obaveza u praksi nadležnih sudova u našoj državi. To je za ozbiljnu osudu imajući u vidu da su posebne obaveze kao autonomne sankcije u domaće maloljetničko krivično zakonodavstvo uvedene početkom (RS i BDBiH), odnosno polovinom (FBiH) prošle decenije.

5. UPUĆIVANJE U ODGOJNI CENTAR

Treću u nizu mjera upozorenja i usmjeravanja predstavlja odgojna mjera koja se u (novim) maloljetničkim krivičnim zakonodavstvima entiteta i BDBiH označava kao upućivanje u odgojni centar.²⁸ Za razliku od druge dvije prethodno opisane odgojne mjere koje predstavljaju *alternativne* sankcije, odnosno sankcije *vaninstitucionalnog tipa*, prilikom čijeg izvršenja maloljetnik i dalje ostaje u svojoj porodici („otvorenoj sredini“, zajednici), upućivanje u odgojni centar predstavlja sankciju (*polu*)institucionalnog tipa, s obzirom da se ista u potpunosti ili djelimično izvršava u odgovarajućoj instituciji. U osnovi, riječ je o sankciji kratkotrajnog, ali intenzivnog tretmana, prilikom čijeg izvršenja maloljetnik povremeno ili kontinuirano boravi u spomenutom centru te uz nadzor i odgojno-pedagošku podršku stručnih lica učestvuje u različitim vidovima aktivnosti (obrazovnog, radnog ili sličnog karaktera) usmjerenim na jačanje individualnih sposobnosti i otklanjanje određenih problema koji su ga gurnuli u ambis prestupništva.

Odnosna sankcija je pod nazivom *upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike* uvedena u ex-jugoslavensko krivično zakonodavstvo davne 1959. godine,²⁹ te se danas pod istoimenim nazivom susreće u čl. 13. *Zakonu o sudovima*

²⁸ Ranije je predmetna sankcija u zakonodavstvima entiteta i BDBiH nosila naziv *upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike*, a takvo rješenje je i dalje prisutno u krivičnom zakonodavstvu na državnom nivou (v. čl. čl. 85 KZ BiH).

²⁹ Petrović B., Jovašević, D., Ferhatović, A., Izvršenje vaspitnih mjera, *Pravna riječ*, god.

za mladež³⁰ u Republici Hrvatskoj, kao i pod nazivom *upućivanje u centar za djecu* u čl. 42. *Zakona o pravdi za djecu*³¹ Sjeverne Makedonije.³² No, osim na ex-jugoslovenskim prostorima sankcije čija se sadržina ogleda u primjeni kratkotrajnog (polu)institucionalnog tretmana prema maloljetnicima prisutne su i u zakonodavstvima drugih evropskih država. Primjera radi, u njemačkom *Zakonu o maloljetničkom sudstvu (Jugendgerichtsgesetz)* egzistira sankcija „maloljetničkog pritvora“ (*Jugendarest*), koja se ubraja u *disciplinske mjere (Zuchtmittel)*. Shodno odredbama spomenutog zakona postoje tri modaliteta izricanja date sankcije. Prvi je „*pritvor*“ u slobodno vrijeme (*Freizitarrest*), koji podrazumijeva upućivanje maloljetnika u posebnu instituciju u slobodne dane ili vikendom, zatim „*pritvor*“ u kratkom trajanju (*Kurzarrest*) do četiri dana, te „*pritvor*“ u dugom trajanju od jedne do četiri nedjelje (*Dauerarrest*).³³ Također, u Republici Irskoj susreće se sankcija pod nazivom *nalog za upućivanje u dnevni centar* (engl. *day centre order*). Ista se može izreći u trajanju do devedeset dana, s tim da se ne mora izvršavati svaki dan uzastopno već u periodu do šest mjeseci, pri čemu maloljetnik u toku jednog dana u dnevnom centru može boraviti najduže osam sati.³⁴

5.1. Uvjeti i načini izricanja

Kada je u pitanju upućivanje u odgojnu ustanovu zakonodavci predviđaju da sud datu odgojnu mjeru izriče „kada je potrebno da se odgovarajućim kratkotrajnim mjerama utiče na ličnost i ponašanje maloljetnika“. Shodno navedenom može se zaključiti da je izricanje predmetne sankcije indicirano kod maloljetnika sa manjim stepenom odgojne zapuštenosti koji bi se mogli sanirati u kraćem vremenskom intervalu, s obzirom da logika stvari sugerira kako je trajanje (pre)odgojnog procesa tokom izvršenja neke sankcije direktno srazmjerno stepenu odgojne zapuštenosti. U literaturi se ističe kako bi izricanje mjere upućivanja u odgojni (disciplinski) centar bila naročito pogodno prema mladim osobama kod kojih je prestupništvo izraz drskosti, objestivosti, omalovažavanja i nepoštivanja pravnog poretka i društvenih vrijednosti, a iz određenih razloga nije primjereno izricanje ostalih odgojnih mjera.³⁵

III, br. 7/2006, str. 376.

³⁰ Narodne novine br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15 i 126/19 (prečišćeni tekst)

³¹ ЗАКОН ЗА ПРАВДА ЗА ДЕЦАТА (Službeni vesnik, br. 66/2024)

³² Vrijedi istaći da je predmetna sankcija brisana iz sistema maloljetničkih krivičnih sankcija u Republici Sloveniji 1994. godine, Republici Srbiji 2005. te Crnoj Gori 2011. godine, vjerovatno iz razloga što nisu bile stvorene institucionalne pretpostavke za njeno izvršenje, odnosno što ista nije izricana i primjenjivna u praksi. Vidi: Perić, O., *op. cit.*, str. 37

³³ Albrecht, H. J. (2002), *Juvenile Crime and Juvenile Law in Federal Republic of Germany* u: Winteryk, J. (ed.) *Juvenile Justice system: International Perspective*, Toronto, str. 191–192., Viehmann, H. (2009), *Strategies of Violence Prevention within German framework of Juvenile Criminal Law*, str. 18

³⁴ Walsh, D., Ireland u: Dunkel, F., Grzywa, J., Horsfield, Ph., Pruin, I. (eds), *Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments*, str. 733.

³⁵ Hirjan, F., Singer, M. (2002), *Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i mladeži*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, str. 73.

Također, imajući u vidu i neka druga psiho-socijalna svojstva, smatra se da je primjena te sankcije izuzetno prikladna i u slučaju maloljetnika bez značajnijih poremećaja na psihološkom i psihijatrijskom planu, kao i onima čije porodične prilike nisu nepovoljne, posebno ukoliko je roditeljima stalo do toga da maloljetnik izmjeni svoj način ponašanja, odnosno kada roditelji nisu potpuno izgubili autoritet i uticaj na maloljetnika.³⁶ Ne bi je trebalo izricati maloljetniku koji zaostaje u svom cjelokupnom razvoju.³⁷

Kada je riječ o načinima (modalitetima) mogućeg izricanja predmetne sankcije u zakonodavstvima entiteta i BDBiH alternativno su predviđena dva modaliteta. Shodno odredbama čl. 36. st. 2. ZZPDMKP sud maloljetnika može uputiti u odgojni centar: *a) na određeni broj sati tokom dana u trajanju od najmanje četrnaest dana, a najduže trideset dana ili b) na neprekidan boravak u trajanju od najmanje petnaest dana, ali ne duže od tri mjeseca*. Prvi modalitet koji se kolokvijalno označava i kao *dnevni boravak* predstavlja oblik poluinstitucionalnog tretmana za vrijeme kojeg maloljetnik ostaje u porodičnom okruženju, s tim da tokom dana nekoliko sati boravi u odgojnom centru. U drugom slučaju, maloljetnik se kroz određeni vremenski period potpuno izdvaja iz porodice i smješta u predmetnu ustanovu u kojoj mu je osigurano i noćenje. Ovaj način upućivanja u odgojni centar poznat je i kao *upućivanje na neprekidni boravak*.

Ranije krivično zakonodavstvo entiteta i BDBiH poznavalo je i treći modalitet shodno kojem je sud maloljetnika u spomenuti centar mogao uputiti *na određeni broj sati u praznične dane i to najviše četiri uzastopna praznična dana*.³⁸ Spomenuti način izricanja date sankcije bio je predmetom ozbiljne kritike zasnovane na činjenici kako postavljeni vremenski okvir predstavlja suviše kratak period za iole ozbiljan pedagoški rad s maloljetnikom u centru. Rezultati pojedinih istraživanja sugeriraju da (vjerovatno iz tih razloga) isti nije niti izrican od strane nadležnih sudova³⁹ te da s obzirom da nije „prošao provjeru u sudskoj praksi“ ukidanje ovog modaliteta se čini razložnim. Međutim, upućivanje maloljetnika u odgojni centar u praznične dane te pogotovo u dane vikenda kao neradne dane samo po sebi može biti razložno i opravdano. To iz razloga jer je odredbama čl. 36. stav 3. ZZPDMKP predviđeno da „pri izricanju ove odgojne mjere sud vodi računa da zbog njenog izvršenja maloljetnik ne izostane sa redovne školske nastave ili posla“. U slučaju maloljetnika kojem je izrečena ova sankcija, a čije je prebivalište značajnije udaljeno od odgojnog centra putovanje do te institucije moglo bi ugroziti redovno izvršavanje školskih

³⁶ Križ, Đ., Kriteriji za odabir odgojnih mjera maloljetnicima u svjetlu primjene Zakona o sudovima za mladež, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 6, br. 2/1999, str. 369

³⁷ Lulić-Čavar, G., Neki aspekti evaluacije učinkovitosti tijeka izvršenja odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike, *Kriminologija i socijalna integracija*, Zagreb, vol. 3, 1995, str. 54

³⁸ Ovakav način upućivanja i dalje egzistira u krivičnom zakonodavstvu na državnom nivou (v. čl. 85. KZBiH).

³⁹ Gurda, V., Kovačević, R., Mahmutović, Dž. (2016), *Upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike - pravni aspekti i evaluacija tretmana*, Dobra knjiga, Sarajevo, str. 77 i 107

obaveza kao i cjelokupnu organizaciju života mlade osobe. Zbog toga bi imalo smisla razmotriti mogućnosti uvođenja novih modaliteta izricanja date sankcije *za vrijeme vikenda* sličnih onim predviđenim u hrvatskom Zakonu o sudovima za mladež (ZSM). Naime, odredbama čl. 13. ZSM predviđene su i mogućnosti upućivanja maloljetnika u disciplinski centar na: *a) šest sati dnevno subotom i nedjeljom u trajanju od najmanje tri, a najdulje osam tjedana zaredom, te b) neprekidni boravak subotom i nedjeljom, u trajanju od najmanje tri, a najdulje osam tjedana zaredom.* Jedino bi možda imalo smisla povećati broj vikenda (tjedana) tokom kojih bi se izvršavala ova odgojna mjera, kako bi se otklonili mogući prigovori da je riječ o kratkom vremenskom periodu za ozbiljan pedagoški rad sa maloljetnikom.

Za razliku od drugih odgojnih mjera koje se izriču u relativno neodređenom trajanju, prilikom izricanja ove odgojne mjere sud u rješenju o njenom izricanju neće samo precizirati koji se od navedenih modaliteta te sankcije ima primijeniti, nego isto tako treba specificirati i broj sati i dana njenog trajanja.

Odredbama čl. 36. st. 5. ZZPDMKP je propisano da *uz odluku o upućivanju u odgojni centar sud može izreći i neku od mjera pojačanog nadzora.* S tim u vezi, može se javiti dilema da li sud prilikom izricanja mjere upućivanja u odgojni centar istovremeno izriče i neku od mjera pojačanog nadzora ili tu mjeru izriče naknadno kada tokom boravka maloljetnika u centru dođe do uvjerenja da se mjerom upućivanja u odgojni centar nije uopće ili potpuno ostvarila zakonom proklamirana svrha odgojnih mjera, pa je potrebno naknadno primijeniti i neku od mjera pojačanog nadzora? Premda se primjena drugog rješenja čini prilično logičnim, takvim postupanjem bi bio narušen princip *ne bis in idem* kao jedan od tradicionalnih principa krivičnog prava. Osim toga, s obzirom na korištenu zakonsku formulaciju čini se da je intencija zakonodavca da se obje sankcije imaju izricati istovremeno, premda bi to pitanje *de lege ferenda* trebalo preciznije urediti.

Također, s obzirom da to nije eksplicitno zakonom normirano javlja se dilema koju od spomenutih odgojnih mjera bi trebalo prvo izvršiti? Ranije krivično zakonodavstvo entiteta i BDBiH je to pitanje eksplicitno uređivalo na način kako je to normirano odredbom čl. 85. st. 5. KZBiH, shodno kojoj se mjera pojačanog nadzora *izvršava nakon izvršenja odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike.* Suština ovog koncepta ogleda se u tome da bi u prvoj fazi postupanja primjenom raznovrsnih stručnih programa rada u odgojnom centru, koji su prilično intenzivni i (gotovo) svakodnevni, te eventualnim potpunim izdvajanjem maloljetnika iz sredine koja na njega negativno djeluje (u slučaju upućivanja na neprekidni boravak) trebalo ostvariti odgovarajući početni uticaj na ličnost i ponašanje maloljetnika u relativno kraćem vremenskom periodu. Potom bi nakon izlaska maloljetnika iz spomenute institucije primjenom mjera pojačanog nadzora u okviru kojih rad s maloljetnikom nije toliko intenzivan, ali je dugotrajniji, početne rezultate trebalo dodatno kultivirati i razvijati, kako bi se ostvarila zakonom proklamirana svrha odgojnih mjera. Štaviše, mišljenja smo da bi tu zakonsku mogućnost kombiniranja spomenutih odgojnih mjera u slučaju upućivanja maloljetnika na neprekidni boravak sudovi u praksi trebali često izricati, jer bi svi rezultati rada s maloljetnikom u ustanovi na planu njegove resocijalizacije nakon

napuštanja iste mogli biti ugroženi ako maloljetnik po povratku u svoju primarnu sredinu bude ostavljen bez bilo kakve podrške, odnosno bude „prepušten sam sebi“. Takva podrška bi se mogla osigurati kroz izvršenje mjera pojačanog nadzora, posebno pojačanog nadzora nadležnog organa socijalnog staranja. U svakom slučaju, ovo pitanje bi u novom maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu trebalo izričito normirati.

Na kraju, mjera upućivanja u odgojni centar može se izreći u još jednom specifičnom slučaju. Naime, *ako maloljetnik neopravdano odbija ili na drugi način ometa izvršenje izrečenih posebnih obaveza ili odgojne mjera pojačanog nadzora, sud može odlučiti da ga zbog toga uputi u odgojni centar na neprekidni boravak u trajanju od najduže mjesec dana* (čl. 36. st. 6. ZZPDMKP FBiH). Takva izrečena mjera upućivanja u odgojni centar ima karakter svojevrstne „mjere discipliniranja“ maloljetnika kako bi se pokušao unaprijediti proces izvršenja spomenutih odgojnih mjera. Imajući u vidu da mjere pojačanog nadzora predstavljaju sankcije koje domaći sudovi najčešće izriču u praksi, postoji najveća vjerovatnoća da maloljetnici ometaju izvršenje upravo tih sankcija. Stoga, iznenađuje da su zakonodavci u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine predvidjeli da se maloljetnik može uputiti u odgojni centar na neprekidni boravak samo ako odbija ili na drugi način ometa izvršenje posebnih obaveza, ali ne i mjera pojačanog nadzora (v. 36. st. 6. ZZPDMKP RS, čl. 36. st. 6. ZZPDMKP BDBiH).

5.2. Obim izricanja i institucionalni okvir izvršenja

Kada je riječ o obimu izricanja odgojne mjere upućivanje u odgojni centar maloljetnim učiniteljima od strane nadležnih sudova u FBiH tokom posljednjeg desetogodišnjeg razdoblja (2014-2023) isti se može pratiti na temelju narednog tabelarnog prikaza.

Tabela 2. Izricanje upućivanja u odgojni (disciplinski) centar u FBiH (2014-2023)

Godina	Ukupno krivične sankcije (KS)	Upućivanje u odgojni (disciplinski) centar (UOC)			
		<i>Mladi malolj.</i>	<i>Stariji malolj.</i>	Ukupno (apsolutni iznosi)	Ukupno (procentualno UOC:KS)
2014	260	23	58	81	31,1%
2015	116	3	29	32	27,5%
2016	84	0	3	3	3,5%
2017	47	0	3	3	6,3%
2018	57	3	0	3	5,2%
2019	64	1	1	2	3,1%
2020	63	1	1	2	3,1%
2021	30	0	0	0	0,0%
2022	42	0	0	0	0,0%
2023	42	0	2	2	4,7%

(Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak/ljetopis FBiH, 2018 i 2024)

Ono što je primjetno jeste da je predmetna sankcija u sveukupno izrečenim sankcijama maloljetnicima u ovom entitetu tokom prvih nekoliko godina posmatranog perioda participirala u jako značajnom obimu te da je dostizala gotovo 1/3 sveukupno izrečenih maloljetničkih krivičnih sankcija. Rezultati pojedinih istraživanja pokazuju da su slični trendovi značajnijeg izricanje predmetne odgojne mjere u ovom entitetu bilježeni od 2011. godine.⁴⁰ Međutim, od 2016. godine dolazi do svojevrsnog „kopernikanskog obrata“ i drastičnog pada njenog izricanja, pogotovo u apsolutnim iznosima. Ovaj pad pretežno koincidira sa primjenom novog maloljetničkog krivičnog zakonodavstva u FBiH, odnosno ZZPDMKP FBiH, koji se je počeo primjenjivati u februaru 2015. godine. Moguće je da je na stagnaciju upućivanja u odgojni centar djelimično utjecalo uvođenje odgojne mjere sudskog ukora, pa su sudovi umjesto jedne mjere upozorenja i usmjeravanja počeli izricati drugu.

Kada je riječ o politici izricanja predmetne odgojne mjere od strane sudova u RS zbog specifične metodologije evidentiranja rada pravosuđa u RS koju koristi Republički zavod za statistiku (Banja Luka)⁴¹ nije moguće utvrditi obim njenog izricanja u ovom entitetu. No, imajući u vidu da na području RS ne postoji niti jedan odgojni centar može se pretpostaviti da sudovi u ovom entitetu uopšte ne izriču datu sankciju, jer se ona ne bi imala gdje izvršiti.

S druge strane, u FBiH postoje samo dvije ustanove u kojima se može izvršavati predmetna odgojna mjere: Odgojni centar za maloljetnike Kantona Sarajevo sa sjedištem u Sarajevu i Odgojni centar Tuzlanskog kantona sa sjedištem u Tuzli. Pri tome, riječ je o ustanovama čiji su osnivači kantonalne vlasti spomenutih kantona, tako da se u njima izvršavaju samo sankcije koje su izrekli sudovi s područja tih kantona. U drugim kantonima u FBiH ne egzistiraju ustanove tog tipa, a samim time ne postoje niti institucionalne pretpostavke za izvršenje date odgojne mjere.

Premda su se ranije mogli isticati opravdani prigovori nadležnim vlastima zbog neformiranja odgojnih centara, činjenica da sudovi (čak i u onim kantonima u FBiH gdje djeluju ti centri) ne izriču predmetnu sankciju može dovesti pod znak pitanja opravdanost takvih prigovora. Autor ovog teksta je, ipak, stava da su takvi prigovori i dalje opravdani, ali da bi trebalo istražiti koji su uzroci neizricanja upućivanja u odgojni centar od strane nadležnih sudova, jer je riječ o sankciji koja posjeduje značajne pedagoške potencijale. Pogotovo se misli na modalitet upućivanja maloljetnika u odgojni centar *na dnevni boravak*, prilikom kojeg on ostaje u svojoj porodici, ali ima obavezu tokom dana posjećivati datu ustanovu u kojoj stručnjaci različitih profila (socijalni pedagozi, psiholozi, pedagozi itd.) relativno intenzivno rade na korigiranju njegovog ponašanja. Pri takvom stanju stvari mogle bi se iskoristiti sve prednosti i benefiti kako *vaninstitucionalnog*, tako i *institucionalnog* rada i tretmana. Na kraju, ništa manje nisu značajni potencijali mogućeg kombiniranja predmetne odgojne mjere i mjera pojačanog nadzora.

⁴⁰ Gurda, V., Kovačević, R., Mahmutović, Dž., *op. cit.*, str. 88

⁴¹ Vidi: fn. 23.

6. ZAKLJUČAK

Mjere upozorenja i usmjeravanja predstavljaju prvu vrstu odgojnih mjera koje egzistiraju u maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu entiteta i BDBiH, odnosno u zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. U načelu riječ je o sankcijama koje se izriču maloljetnom učinitelju kod kojeg ne postoje izraženi odgojni deficiti i sklonosti ka prestupničkom ponašanju. Ovi zakoni poznaju tri ovakve odgojne mjere: a) sudski ukor, b) posebne obaveze i c) upućivanje u odgojni centar. Sudski ukor spada u sankcije upozoravajućeg (admonitivnog) karaktera kojom se maloljetniku verbalno izražava društveni prijekor povodom učinjenog krivičnog djela, uz upozorenje da mu u slučaju učinjenja novog krivičnog djela može biti izrečena druga (teža) sankcija. Posebne obaveze predstavljaju široku paletu *naloga* i *zabrana* kojima se nastoje otkloniti određeni uzroci prestupničkog ponašanja maloljetnika, *reducirati* negativni utjecaji njegovog socijalnog okruženja te razvijati pozitivne socijalne vještine i kompetencije. Treću u nizu ovih odgojnih mjera čini upućivanje u odgojni centar kao sankcija (polu)institucionalnog tipa, tokom čijeg izvršenja se maloljetnik na određeni broj sati tokom dana ili neprekidno upućuje u istoimenu instituciju gdje uz nadzor i odgojno-pedagošku podršku stručnih lica učestvuje u različitim vidovima aktivnosti (obrazovnog, radnog ili sličnog karaktera) usmjerenim na jačanje individualnih sposobnosti i otklanjanje određenih problema koji su ga vodili ka prestupničkom ponašanju.

Analizom zvaničnih statističkih pokazatelja utvrđeno je da je sudski ukor u sveukupno izrečenim sankcijama maloljetnicima u FBiH tokom zadnjih nekoliko godina participirao u relativno značajnom obimu. S druge strane, odgojna mjera upućivanja u odgojni centar izriče se sporadično i u zanemarivom obimu. Zašto je to tako trebalo bi detaljnije istražiti, posebno imajući u vidu činjenicu da je riječ o pedagoški izuzetno potentnoj odgojnoj mjeri.

Literatura:

- Cvjetko, B., Formalne i neformalne sankcije u maloljetničkom kaznenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 6, br. 2/1999,
- Dunkel, F., Grzywa, J., Horsfield, Ph., Pruin, I. (eds) (2011), *Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments (2nd revised edition)*, Monchengladbach: Forum Verlag Godesberg,
- Gurda, V., Kovačević, R., Mahmutović, Dž. (2016), *Upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike - pravni aspekti i evaluacija tretmana*, Dobra knjiga, Sarajevo,
- Gurda, V. (2023), *Alternativne mjere i sankcije u maloljetničkom krivičnom pravu i praksi u Bosni i Hercegovini*, Printas, Srebrenik,
- Jovašević, D., Krivične sankcije za maloletnike u novom krivičnom zakonu Republike Srbije, *Bezbednost (Beograd)*, br. 5, 2006,
- Knežević, S. (2010), *Maloletničko krivično pravo – materijalno, procesno, izvršno*, Niš: Centar za publikacije pravnog fakulteta u Nišu,
- Križ, Đ., Kriteriji za odabir odgojnih mjera maloljetnicima u svjetlu primjene Zakona o sudovima za mladež, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 6, br. 2/1999,
- Lulić-Čavar, G., Neki aspekti evaluacije učinkovitosti tijeka izvršenja odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike, *Kriminologija i socijalna integracija*, Zagreb, vol. 3, 1995,
- Orlić, S. Pehlić, I., Tufekčić, N. (2019), *Maloljetničko prestupništvo*, Zenica: Islamski pedagoški fakultet,

- Perić, O. (2005), *Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, Beograd: Službeni glasnik,
- Perić, O., Milošević, N., Stevanović, I. (2008), *Politika izricanja krivičnih sankcija prema maloletnicima u Srbiji*, Beograd: Centar za mir i razvoj demokratije,
- Pruin, I., Dunkel, F., Grzywa, J., The Implementation of Alternative Sanctions and Measures into Juvenile Justice Systems, *Romanian Journal of Sociology*, 2011,
- Radić, I., Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutno stanje i prijedlozi za promjenu, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb)*, vol. 24, broj 1/2017,
- Radulović, Lj. (2010), *Maloletničko krivično pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu,
- Radulović, D., Radulović, D., *Maloljetnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih djela u maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu Crne Gore*, Zbornik radova "Djeca i maloljetnici kao učinioci i žrtve krivičnih djela – zakonodavni i institucionalni odgovor", Centar za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, Banja Luka, 2024,
- Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M. (2021), *Maloljetničko krivično pravo*, treće izdanje, Banja Luka: GrafoMark,
- Stojanović, Z. (2005), *Krivično pravo - opšti deo*, dvadeset drugo izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu,
- Singer, M. (1998), *Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži*, Zagreb: Nakladni zavod Globus i Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske,
- Hirjan, F., Singer, M. (2002), *Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i mladeži*, Zagreb: Nakladni zavod Globus,
- Winterdyk, J. (ed.), *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*, CRC Press Taylor & Francis Group.

WARNING AND GUIDANCE MEASURES IN JUVENILE CRIMINAL LAW AND PRACTICE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Vedad Gurda

full professor at the Faculty of Law, University of Tuzla, vedad.gurda@untz.ba

Summary: The subject of research in this paper is warning and guidance measures as one of the three types of educational measures that exist in the juvenile criminal legislation of the entity and Brčko District in Bosnia and Herzegovina. The educational measures in question are: a) court reprimand, b) special obligations and c) referral to an educational center. This paper provides a brief historical and comparative legal overview of each of those criminal sanctions that can be imposed on juvenile offenders. Also, the legal nature and scope of their imposition by the competent courts in the Federation of Bosnia and Herzegovina, as well as the institutional framework for the execution of some of the mentioned sanctions were analyzed, and certain proposals *de lege ferenda* were given.

Keywords: juvenile offenders, warning and guidance measures, court reprimand, special obligations, referral to an educational center